

МАРКЄЛОВА В. М.,
аспірантка кафедри кримінального
процесу та криміналістики
(Академія адвокатури України)

УДК 343.131

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.1.47>

ДОПУСТИМІСТЬ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Досліджено питання дотримання прав і свобод людини в кримінальному провадженні, а також допустимість їх обмеження під час застосування чи проведення процесуальних дій. Акцентовано увагу на питаннях дотримання балансу між завданнями охорони й захисту прав особи під час проведення процесуальних дій та щодо досягнення ефективності в боротьбі зі злочинністю, підвищення ролі й значення правоохоронних органів у забезпеченні повноцінної реалізації конституційних прав особи.

Визначено правове підґрунтя допустимості обмеження конституційних прав людини під час кримінального провадження. На підставі аналізу кримінального процесуального законодавства України досліджено питання допустимості обмеження такого конституційного права як недоторканність права власності, у тому числі в умовах воєнного стану.

Розглянуто наукові підходи у визначенні поняття обмеження права власності в кримінальному провадженні. Зроблено висновок, що під час обмеження права на недоторканність власності, обсяг цього права не зменшується, а лише звужується шляхом накладення певних заборон і зобов'язань, що призводить до зменшення матеріального змісту права, обсягу його благ, неможливості отримувати прибутки тощо. Наголошено, що допустимість обмеження права власності в кримінальному провадженні закріплена в законі, який визначає його мету, тимчасовий характер, підстави, чітко визначений нормативний зміст, суб'єктів обмеження, процедури, процесуальні гарантії, порядок реалізації обмежуваного права.

Визначено межі правомірного обмеження права власності, підстави та умови такого обмеження. Виокремлено процесуальні дії, під час проведення чи застосування яких найбільш обмежується право власності особи. Сформульовано низку теоретичних положень, висновків і практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення норм національного законодавства, а саме таких як обмеження та захисту права власності в кримінальному провадженні.

Ключові слова: кримінальне провадження, конституційні права людини, слідчі (розшукові) дії, недоторканність права власності, майнові права, обмеження права власності.

Markelova V. M. The permissibility of restriction of property rights during criminal proceedings

The author examines the issues of observance of human rights and freedoms in criminal proceedings, as well as the permissibility of their restriction during the application or conduct of procedural actions. The author focuses on the issues of maintaining a balance between the tasks of protecting and defending human rights during procedural actions and achieving efficiency in the fight against crime,

enhancing the role and importance of law enforcement agencies in ensuring the full realization of constitutional rights of an individual.

The author determines the legal basis for the admissibility of restriction of constitutional human rights in criminal proceedings. Based on the analysis of the criminal procedure legislation of Ukraine, the author examines the issue of admissibility of restriction of such constitutional right as inviolability of property rights, including under martial law.

The author examines the scientific approaches to defining the concept of restriction of property rights in criminal proceedings. It is concluded that when the right to property inviolability is restricted, the scope of this right is not reduced, but only narrowed by imposing certain prohibitions and obligations, which leads to a decrease in the material content of the right, the scope of its benefits, the inability to make profits, etc. The author emphasizes that the admissibility of restriction of property rights in criminal proceedings is enshrined in the law which defines its purpose, temporary nature, grounds, clearly defined regulatory content, subjects of restriction, procedure, procedural guarantees, and the procedure for exercising the restricted right.

The author defines the limits of lawful restriction of property rights, the grounds and conditions for such restriction. The author identifies the procedural actions which most restrict a person's property right. The author formulates a number of theoretical provisions, conclusions and practical recommendations aimed at improving the provisions of national legislation, in particular, those related to restriction and protection of property rights in criminal proceedings.

Key words: *criminal proceedings, constitutional human rights, investigative (search) actions, inviolability of property rights, property rights, restriction of property rights.*

Вступ. У будь-якій країні кримінальні правопорушення створюють загрозу не лише для пересічних громадян, а й для суспільства та держави в цілому. Кримінальне процесуальне законодавство України забезпечує належну правову процедуру в розкритті кожного злочину та кримінального проступку й установленні осіб, які їх учинили, притягненні до відповідальності кожного, хто вчинив кримінальне правопорушення в міру своєї вини. Водночас для досягнення всіх завдань кримінального провадження абсолютно необхідним та виправданим є наділення владних суб'єктів повноваженнями, які можуть бути спрямовані на певні обмеження конституційних прав інших учасників провадження.

На сьогодні питання щодо допустимості обмеження конституційних прав людини набувають особливої актуальності, оскільки відбувається переломний етап розвитку нашої держави, у тому числі через військову агресію проти неї. Зазначене закономірно посилює як роль та значення прав людини, так й особливостей їх обмеження під час кримінального провадження. Особливо гостро це питання стосується допустимості обмеження такого конституційного права як недоторканність права власності, що у свою чергу зумовлює необхідність наукового дослідження цієї проблеми. В Україні ці питання вивчали О. І. Галаган, А. В. Дрозд, Т. Є. Зелькіна, А. С. Котова, О. П. Кучинська, Н. С. Моргун, Т. О. Музиченко, Т. В. Смалюк, С. М. Тарасюк та ін. Разом з тим дослідження кримінального процесуального законодавства України та аналіз судово-слідчої практики дозволяє стверджувати, що на сучасному етапі вирішення проблеми як щодо дотримання, так й щодо допустимості обмеження права на недоторканність власності в кримінальному провадженні вимагає якісно нових підходів.

Постановка завдання. Мета статті полягає в дослідженні сутності конституційного права людини на недоторканність права власності в кримінальному провадженні, виокремлення особливостей чинного законодавства щодо його забезпечення під час проведення слідчих (розшукових) дій та застосування заходів забезпечення кримінального провадження,

допустимості його обмеження, а також у виявленні в законодавстві прогалин, які потребують свого доктринального аналізу й нормативного врегулювання.

Результати дослідження. Правовим підґрунтям допустимості обмеження конституційних прав людини є Конституція України, відповідно до якої конституційні права і свободи людини та громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених законом. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть установлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень (ст. 64 Конституції України). При цьому Основним законом чітко визначено перелік тих прав, які не може бути обмежено в жодному випадку, прикладом право на життя, заборону катувань та такого, що принижує гідність, поведження і покарання, свободу думки, совісті та релігії, справедливий суд та деякі інші, що визначено законом.

На сьогодні особливо гостро постає питання щодо допустимості обмеження конституційних прав людини саме в кримінальному провадженні. Так, у 2015 році керівництво країни, у зв'язку з анексією та тимчасовою окупацією Російською Федерацією невід'ємної частини території України, на весь світ було вимушено заявити про відступ від деяких зобов'язань щодо прав людини. Відповідно до Заяви Верховної Ради України та внесення відповідних змін до Законів України запроваджено превентивне затримання осіб, причетних до терористичної діяльності, на строк понад 72 години, але не більше ніж на 30 діб, за згодою прокурора та без ухвали суду, що мало наслідком певний відступ України від зобов'язань, визначених п. 3 ст. 2, ст.ст. 9, 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та ст.ст. 5, 6, 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод; на час проведення антитерористичної операції вводився особливий режим досудового розслідування, відповідно до якого повноваження слідчих суддів, визначені чинним КПК України, тимчасово передавалися відповідним прокурорам, які набули додаткових процесуальних прав, що мало наслідком відступ від зобов'язань України за п. 3 ст. 2, ст.ст. 9, 14, 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та ст.ст. 5, 6, 8, 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод; військово-цивільним адміністраціям було надано повноваження встановлювати обмеження щодо перебування в певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без визначених документів; тимчасово обмежувати або забороняти рух транспортних засобів і пішоходів на вулицях, дорогах та ділянках місцевості; організовувати перевірку документів, що посвідчують особу, у фізичних осіб, а в разі потреби – огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, крім обмежень, установлених Конституцією України, наслідком чого став відступ від зобов'язань України за ст.ст. 9, 12, 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, ст.ст. 5, 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1].

24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України відповідно до п. 20 ч. 1 ст. 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» Указом Президента України № 64/2022 було введено воєнний стан. Запровадження воєнного стану вплинуло й на кримінальне провадження. Законодавець вимушений запровадити особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану. Зазначені події вплинули й на процесуальний механізм допустимості обмеження права власності. Так, відповідно до ч. 1 п. 2 ст. 615 КПК України в разі, якщо відсутня об'єктивна можливість виконання слідчим суддею повноважень, передбачених ст.ст. 163, 164, 170 зазначеного Кодексу, такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором. Рішення керівника органу прокуратури приймається у формі постанови та має містити обґрунтування правомірності здійснення ним повноважень слідчого судді.

Доречно зауважити, що в наукових колах спостерігається неоднозначне ставлення до таких нововведень. Так, В. С. Новожилов вважає, що навіть поверхневого, суто формального аналізу, а також порівняння положень ст. 615 КПК України і ч. 2 ст. 124 Конституції

України більше, ніж достатньо, для констатації невідповідності Основному Закону України (неконституційності) приписів розділу IX¹ КПК України. На його думку, ст. 615 КПК України є неконституційною, оскільки передбачає: по-перше, делегування функції судів прокурорам, що становить порушення ч. 1 ст. 124 Основного Закону України; по-друге, можливість обмеження конституційних прав і свобод людини у випадках, не передбачених Конституцією України, що є порушенням ст.ст. 64, 29, 30, 31 Основного Закону України; по-третє, наділення прокуратури України функцією, що не передбачена Конституцією України – здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, що є порушенням статті 121 Основного Закону України [2, с. 10, 11]. В. С. Щукіна також наголосила, що положення ст. 615 КПК України не відповідають міжнародно-правовим стандартам прав людини та Конституції України [3, с. 211].

Протилежну думку з цього питання висловлює О. В. Сачко, наголошуючи на тимчасовому характері таких запроваджуваних особливих чи обмежувальних дій, а отже на право їх існування [4, с. 226, 227]. На нашу думку, закріплення в КПК України особливого режиму досудового розслідування та судового розгляду легалізувало спрощену (або прискорену) процедуру провадження слідчих (розшукових) дій (далі – С(Р)Д), застосування заходів забезпечення кримінального провадження (далі – ЗЗКП), водночас реальна небезпека, яка загрожує життю нації, територіальній цілісності, національній безпеці, існуючому суспільному порядку, а також необхідність забезпечення життєво важливих інтересів суспільства й держави в умовах збройної агресії Російської Федерації виправдовує запровадження таких заходів щодо обмеження конституційних прав під час кримінального провадження, у тому числі й права власності, а тому вони мають право на існування виключно на період запровадженого воєнного стану. Вважаємо, що в нинішніх реаліях запровадження особливого режиму досудового розслідування та судового розгляду необхідно розглядати не лише в негативному контексті обмеження прав та свобод, а й як механізм забезпечення та захисту основних конституційних прав та свобод людини й громадянина.

Загалом можна дійти висновку, що на даний момент абстрактні ідеали захисту прав людини залишилися в минулому. На сьогодні, у силу вищезазначених обставин, суттєво змінився баланс між інтересами національної безпеки та правами людини, громадянського суспільства. Загальна потреба в порядку та безпеці стає надзвичайно гострою, а тому переважає звичайні правові мотиви, у зв'язку з чим спостерігається тимчасове розширення повноважень владних суб'єктів та покладання додаткових обмежень на фізичних і юридичних осіб. Яскравим прикладом цього є саме діяльність правоохоронних органів. Так, у червні 2022 р. офісом Генерального прокурора України було надано попередній звіт щодо кримінальних проваджень за фактом фінансування дій, учинених з метою зміни меж території України. Відповідно до звіту від початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації орієнтовна вартість оціненого арештованого майна бізнесу, пов'язаного з країною-агресором та країною-пособником війни, становила майже 33 млрд грн, активи на третину цієї суми вже передано в управління Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. Акцентується, що в більшості відповідних кримінальних проваджень основним завданням є саме виявлення зв'язків, недопущення заміни власників, арешт та передача майна чи грошових коштів під контроль держави Україна [5].

Як бачимо, в умовах воєнного стану держава досить жорстко застосовує правообмежувальні заходи, у тому числі й щодо права власності. Разом з тим необхідність поєднання всіх охоронюваних кримінальним процесуальним законом інтересів вимагає визнання допустимими лише таких обмежень прав громадян, без яких неможлива реалізація завдань кримінального провадження, та в обсязі, достатньому для забезпечення цінностей, що охороняються законом.

Досліджуючи питання правомірного обмеження права власності особи під час кримінального провадження, більшість науковців погоджуються з тим, що дане право не може мати абсолютного характеру [6, с. 95; 7, с. 52], а тому може бути обмежено у визначених

законом випадках. При цьому науковці по різному тлумачать дане поняття. С. М. Тарасюк обмеження права власності під час досудового розслідування розуміє як передбачене кримінальним процесуальним законодавством України тимчасове звуження обсягу та можливостей здійснення правомочностей власником, які полягають в обов'язку утримуватися від будь-яких дій або зазнавати правообмежувальних дій з боку суб'єктів, наділених владними повноваженнями. Крім того, автор слушно зазначає, що обмеження права власності під час досудового розслідування має засновуватися на законі, мати легітимну мету, бути необхідним для суспільства, держави чи сприяти охороні або захисту прав інших осіб, а також має бути тимчасовим, тобто за умови зникнення підстав, які спричинили застосування обмежень, право власності має бути автоматично відновлено повним обсягом [7, с. 53–54]. На думку Т. Є. Зелькіної, обмеження майнових прав осіб у кримінальному провадженні слід розуміти як встановлення меж можливої поведінки суб'єкта в кримінальних процесуальних правовідносинах з метою досягнення глобальних (забезпечення балансу прав та законних інтересів, тобто формальної рівності в правах і свободах, дотримання прав та законних інтересів інших осіб та (або) досягнення загального блага) та локальних цілей (забезпечення належного порядку проведення слідчих дій, майнового відшкодування відповідним учасникам кримінального процесу тощо) [8, с. 60]. Н. В. Кіцен вважає, що обмеження права власності в кримінальному провадженні передбачає встановлені нормами КПК України умови примусового позбавлення власника можливості володіти, користуватися та розпоряджатися майном (без втрати ним цих правомочностей), які мають тимчасовий характер і застосовуються на підставі і в порядку, установлених законом [9, с. 112].

На нашу думку, під час обмеження права на недоторканність власності обсяг цього права не зменшується, а лише звужується шляхом накладення певних заборон і зобов'язань (власник майна не може повноцінно реалізувати своє право щодо володіння, користування та розпорядження майном, тобто не може користуватися всіма правомочностями, які утворюють це право), що призводить до зменшення матеріального змісту права, обсягу його благ, неможливості отримувати прибутки тощо. При цьому обмеження даного права не можна вважати беззаконням з боку держави, оскільки такі дії чітко визначено законом і вони спрямовані на досягнення певних завдань кримінального провадження. Наслідком законного обмеження є не порушення чи втрата права власності суб'єктом, а лише неможливість його реалізувати на даний момент часу за певних умов. Водночас слід визнати, що будь-яке обмеження права власності має бути суворо вибіркоким, воно не може мати загального характеру. Крім того, таке обмеження має бути достатньо обґрунтованим.

Під час обмеження права власності встановлюється необхідний варіант поведінки власника майна, а саме: усувається, знижується, попереджається негативна мотивація та негативна його активність; стимулюється його соціально корисна поведінка; реалізація права власності здійснюється у визначених законом межах.

Наголосимо, що достатність та достовірність фактів щодо, прикладом, псування, знищення, перетворення майна, є обов'язковою вимогою, що регламентовано положеннями КПК України щодо допустимих у кримінальному провадженні обмежень права власності його учасників, а водночас й до застосування конкретних процесуальних дій. Порушення встановленого порядку проведення чи застосування процесуальних дій, що обмежують право власності, як правило, має наслідком, залежно від характеру допущеного порушення, визнання отриманих доказів недопустимими, оскарження таких дій, повернення майна, притягнення до відповідальності за незаконно проведені дії.

Зауважимо також, що низка обмежень може бути застосована у зв'язку з настанням очевидних ризиків у майбутньому. Прикладом, під час досудового розслідування допускається застосування накладення арешту на майно, водночас появу певних ризиків щодо псування, знищення майна можна лише припускати.

Загалом проведений нами аналіз кримінального процесуального законодавства України доводить, що допустимість обмеження права власності в кримінальному провадженні насамперед виявляється в тому, що можливість обмеження закріплено в законі, у якому

також визначено його мету, тимчасовий характер, підстави, нормативний зміст, суб'єктів обмеження, процедуру, процесуальні гарантії та порядок реалізації обмежуваного права.

Важливим критерієм, що характеризує допустимість обмеження права власності є законність такого обмеження. Сторона обвинувачення, суд мають застосовувати лише такі заходи обмеження, які найменше впливають на правове становище власника (володільця) майна чи створюють для нього мінімальні негативні наслідки, але стимулюють його до виконання покладених на нього обов'язків. Обмеження можливості використання майна, що належить особі, при порушенні (недотриманні) вимог закону, у тому числі й унаслідок бездіяльності означає порушення права недоторканності власності.

Визначення допустимості правомірного обмеження права на недоторканність власності забезпечується відповідно до передбачених у законі мети, підстав та умов проведення процесуальних дій. На нашу думку, обмеження права власності передбачає певні вимоги, що дозволяють, по-перше, ухвалити рішення про обмеження, а по-друге, що встановлюють критерії припинення відповідного обмеження. Початок обмеження пов'язаний з установленням саме в законі мети, підстав та умов, а припинення – з досягненням мети, зміною підстав та (або) умов.

Обмеження права власності мають на меті змусити власника (володільця) майна виконати визначені кримінальним процесуальним законом дії, або, навпаки, утриматися від їх учинення. Загальною метою застосування процесуально регламентованих дій, що обмежують право власності особи, є досягнення дієвості кримінального провадження. Водночас кожна правообмежувальна дія має свою виключну мету. Прикладом, для збереження речових доказів або забезпечення можливої конфіскації чи спеціальної конфіскації може бути накладено попередній арешт на майно або кошти на рахунках фізичних або юридичних осіб у фінансових установах (ч. 9 ст. 170 КПК України).

Обмеження права власності визначається також такими критеріями як розумність та співрозмірність. Співрозмірність обмеження права власності розуміється як вимога закону, що зобов'язує дізнавача, слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд, який приймає рішення про провадження дій, що призводять до обмеження права власності, співвідносити цінність відповідного права. Обмеження не повинно бути надмірним, не викликаним необхідністю або без урахування інших способів досягнення результату. Зважаючи на це, владний суб'єкт, визначаючи засоби та способи проведення процесуальних дій, має використовувати лише ті з них, які в конкретній ситуації виключають можливість неспіврозмірного обмеження права власності.

Розкриваючи зміст принципу співрозмірності втручання у права людини, ЄСПЛ, покладаючись на свою практику, вважає втручання в право власності допустимим, якщо воно слугує не лише законній меті в інтересах суспільства, а застосовується з урахуванням розумної співмірності між використовуваними інструментами і тією метою, на яку спрямований будь-який захід, що позбавляє особу власності або обмежує її право. Розумна рівновага має зберігатися між загальними інтересами суспільства та вимогами дотримання основних прав людини (рішення ЄСПЛ у справах «Брумареску проти Румунії») [10]. У справі «Спорронг і Льоннрот проти Швеції» ЄСПЛ зазначив, що обмеження у використанні приватної власності мають залишити власнику певний ступінь свободи, інакше такі обмеження рівнозначні позбавленню власності (п.п. 26–28) [11]. Інакше кажучи, заходи щодо обмеження права власності, тобто його конкретний спосіб, мають бути адекватними меті їх застосування [12, с. 552, 553].

Розглядаючи підстави та умови обмеження права власності, слід наголосити, що в кримінальному провадженні вони покликані гарантувати законність й обґрунтованість певних майнових обмежень прав учасників провадження, сприяти на практиці недопущенню прийняття помилкових рішень, наслідком яких є невиконання, прикладом, підозрюваним, обвинуваченим, третьою особою узятих на себе зобов'язань. ЄСПЛ з цього приводу у своїх рішеннях неодноразово зазначав, що доводи на користь застосування певного заходу не можуть бути загальними й абстрактними чи мати стереотипні формулювання [13].

Підстави для прийняття тих чи інших процесуальних рішень у юридичній літературі прийнято поділяти на фактичні (відомості, які надають можливість припустити, що прове-

дення процесуальної дії, яке супроводжується позбавленням чи обмеженням права власності, надасть можливість отримати інформацію, яка має значення для розслідування) та юридичні (передбачені кримінальним процесуальним законом процедури прийняття процесуальних рішень у провадженні). Крім того, у процесі формування фактичних підстав для ухвалення процесуального рішення прийнято виокремлювати такі етапи, як отримання відомостей про певний факт та оцінка встановлених відомостей. У кожному випадку питання про те, які фактичні підстави достатні для прийняття правообмежувального процесуального рішення необхідно вважати достатніми, має вирішуватися з урахуванням конкретної слідчої ситуації та характеру обмеження процесуальних прав.

Юридичною підставою обмеження права власності відповідно до ст.ст. 16, 164, ч. 2 ст. 168, 173 КПК України насамперед є судові рішення. Проте судові рішення не є єдиною юридичною підставою для цього. У певних випадках деякі процесуальні дії, спрямовані на обмеження права власності, виконуються за постановою керівника відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором (п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України) або за рішенням Директора Національного антикорупційного бюро України (або його заступника), Директора Бюро економічної безпеки України (або його заступника), погодженим прокурором (ч. 9 ст. 170 КПК України).

Умовами правомірного обмеження права власності, на нашу думку, є: застосування обмежень лише у встановлених КПК України випадках; застосування обмежень службовою особою, яка наділена відповідними процесуальними повноваженнями; дотримання запропонованої законом процедури (процесуального порядку), у тому числі щодо покладання обов'язків та заборон на власника майна, за наявності зазначених у законі підстав; роз'яснення власникам майна їх прав та обов'язків, а також суті конкретної процесуальної дії; дотримання вимог щодо часу та місця проведення процесуальної дії; дотримання форми фіксування порядку та результатів проведення процесуальної дії; застосування примусу при відмові власника майна виконати правове розпорядження або демонстрації намірів не виконувати процесуальні обов'язки.

Серед науковців та практиків постійно точаться дискусії щодо визначення процесуальних дій, під час проведення яких найбільше обмежується право власності. Передусім це пов'язано з тим, що в кримінальному процесуальному законодавстві України відсутня належна систематизація таких дій. Так, Н. В. Кіцен до С(Р)Д і ЗЗКП, які призводять до обмеження права власності, відносить: огляд, обшук, під час якого здійснюється тимчасове вилучення майна; затримання, у ході якого здійснюється тимчасове вилучення майна; тимчасовий доступ до речей і документів з подальшим їх вилученням (виїмкою); арешт майна; обстеження публічно недоступних місць як негласної слідчої (розшукової) дії [9, с. 112]. На думку М. О. Карпенко та О. М. Вартовніка, заходами, застосування яких може позбавити особу можливості володіти, розпоряджатися та користуватися майном, є тимчасове вилучення майна; арешт майна; накладення грошового стягнення [14, с. 153].

С. М. Тарасюк вважає, що даний перелік процесуальних дій, які можуть обмежувати право власності, не є повним. На його думку, такими діями також є проведення контролюваної та оперативної закупки як різновиду контролю за вчиненням злочину; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження; накладення арешту на кореспонденцію, її огляд і виїмка. Крім того, науковець зазначає, що право власності підлягає обмеженню також у разі задоволення судом цивільного позову (глава 9 КПК України); ухвалення судом обвинувального вироку й вирішення питання щодо конфіскації майна або частини майна, яке є власністю засудженого або третіх осіб як виду кримінального покарання (ч. 4 ст. 374 КПК України) [7, с. 54]. На нашу думку, останнє не є вірним, оскільки у разі конфіскації чи спеціальної конфіскації майна особа не обмежується у правах, а позбавляється права власності внаслідок втрати всіх правомочностей щодо цього майна.

Отже, на підставі аналізу кримінального процесуального законодавства України, відповідних поглядів науковців, слідчої та судової практики вважаємо, що під час кримінального провадження найбільше обмежується право власності при застосуванні:

1) тимчасового вилучення майна, тимчасового доступу до речей і документів, накладенні арешту на майно, попереднього арешту майна або коштів на рахунках фізичних або юридичних осіб у фінансових установах;

2) при проведенні таких С(Р)Д та НС(Р)Д, як: обшук, огляд, обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи.

Крім того, зауважимо, що обставини та умови застосування відповідних С(Р)Д, НС(Р)Д чи ЗЗКП, що здійснюються з метою реалізації рішення щодо необхідного та допустимого обмеження права власності, майнових прав особи, зазвичай, мають відмінний один від одного характер і застосовуються на певних етапах кримінального провадження. Це пов'язано з тим, що їх застосування на початку провадження призводить до обмеження, а потім, у разі настання умов, зазначених у КПК та КК України, до позбавлення права власності, прикладом, накладення арешту на майно, у подальшому може призвести до його конфіскації чи спеціальної конфіскації. Проте, у кожному з випадків, пов'язаних з застосуванням таких заходів, дізнавач, слідчий, прокурор, суддя мають приймати рішення індивідуально, на підставі внутрішнього переконання щодо кожної конкретної дії.

Висновки. На підставі викладеного вважаємо за доцільне визначити такі основні концептуальні положення: недоторканність права власності є однією з найвищих цінностей у державі; обмеження цього права в кримінальному провадженні допускається законодавцем у мінімальних межах відповідно до закону; обмеження відбувається в результаті процесуально регламентованих дій; законом визначено кримінальні процесуальні механізми забезпечення цього права, ураховуючи його охорону, захист та відновлення. Вважаємо також, що ст. 16 КПК України не деталізує положення щодо недоторканності права власності. На нашу думку, засада недоторканності права власності є нормативно не підкріпленою, обсяг її позитивних гарантій не можна порівняти з обсягом її обмежень, у зв'язку з чим пропонуємо назву даної статті викласти в такій редакції: «Допустимість позбавлення або обмеження права власності під час кримінального провадження».

Список використаних джерел:

1. Постанова Верховної Ради України від 21 травня 2015 року № 462-VIII «Про Заяву Верховної Ради України «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/462-19#Text>
2. Новожилов В. С. Наділення прокурора повноваженнями слідчого судді в екстраординарних ситуаціях: ретроспектива, сучасний стан, конституційність та доцільність. *In law we trust*. X., 2016. Вип. 1. С. 3–12.
3. Щукіна В. С. Проблеми здійснення досудового розслідування в умовах проведення антитерористичної операції. Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару (м. Харків, 26 жовт. 2018 р.). Харків : Право, 2018. Вип. 10. С. 210–212.
4. Сачко О. В. Забезпечення верховенства права при застосуванні особливих форм, порядків та режимів кримінального провадження: дис. ... д-ра юрид. наук. Дніпро, 2019. 499 с.
5. Венедиктова І. В. Ми в війні. Справжній. URL: <https://www.facebook.com/100000088343654/posts/5617739928238896/?sfnsn=mo>
6. Музиченко Т. О. Апеляційне оскарження ухвали слідчого судді щодо правомірності обмеження права власності особи у досудовому розслідуванні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 2018. 326 с.
7. Тарасюк С. М. Кримінальний процесуальний механізм забезпечення конституційних прав особи при проведенні в її житлі чи іншому володінні слідчих (розшукових) дій : дис. ... д-ра філософії. Одеса, 2021. 255 с.
8. Зелькіна Т. Є. Обмеження майнових прав осіб у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування: дис. ... д-ра філософії. К., 2021. 291 с.

9. Кіцен Н. В. Обмеження права власності під час досудового розслідування кримінальних правопорушень. *Наше право*. 2021. № 1. С. 108–113.
10. Справа «Брумареску проти Румунії»: судове рішення ЄСПЛ від 28 лист.1999 р. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=307>
11. Справа «Спорронг і Лئونрот проти Швеції»: судове рішення ЄСПЛ від 23 верес. 1982 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_098#Text
12. Рось А. В. Деякі аспекти захисту права власності в кримінальному процесі. Захист прав людини: міжнародний та вітчизняний досвід: матеріали І міжн. наук.-практ. конф. (16 трав. 2019 р.). Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. С. 549–555.
13. Справа «Смірнова проти Російської Федерації»: судове рішення ЄСПЛ від 24 липн. 2003р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_168#Text
14. Карпенко М. О., Вартовнік О. М. Право власності у кримінальному провадженні крізь призму практики Європейського суду з прав людини. *Право і суспільство*. 2019. № 6. Ч. 2. С. 150–155.

